

Andrzej L. Zachariasz

ISTNIENIE
Jego momenty i absolut
czyli
w poszukiwaniu przedmiotu einanologii

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu Rzeszowskiego
RZESZÓW 2004

Opiniowali
Prof. zw. dr hab. KAROL BAL
Prof. dr hab. STEFAN SYMOTIUK

Opracowanie redakcyjne i korekta
WŁADYSŁAW WÓJTOWICZ

Opracowanie techniczne
KRYSTYNA BARAN

© Copyright by
Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego
Rzeszów 2004

ISBN 83-7338-044-2

145

WYDAWNICTWO UNIwersytetu Rzeszowskiego
35-310 Rzeszów, ul. Ćwiklińskiej 2, skr. poczt. 155, tel. 857 42 55

Wydanie I	Format B5	Ar. wyd. 25,55
Ark. druk. 24,5		Zam. 117/2004

WYKONANO W DRUKARNI UR W RZESZOWIE

Spis treści

Od autora	11
------------------------	----

Wprowadzenie	14
---------------------------	----

Część pierwsza

TEORIA BYTU JAKO FILOZOFIA ZASAD PIERWSZYCH

Wprowadzenie	21
---------------------------	----

ROZPRAWA PIERWSZA

Teoria bytu i jej miejsce w strukturze myślenia filozoficznego	23
---	----

1. Uwagi wstępne	23
2. Filozofia zasad pierwszych	25
3. Metafizyka jako odpowiedź na pytanie o zasadę bytu „spoza tego świata” i jej irracjonalizacja	27
4. Ontologia jako teoria bytu	32
5. Filozofia pierwsza, metafizyka i ontologia a einanologia i ich wzajemne relacje	36
6. Istnienie i jego momenty a problem tzw. teorii fundamentalnej i ontologii regionalnych	40
7. Miejsce teorii istnienia i jego momentów w strukturze myślenia filozoficznego (uwagi końcowe)	42

ROZPRAWA DRUGA

Sposoby uprawiania ontologii w filozofii ponowożytnej	46
--	----

1. Uwagi wstępne	46
2. Stan ontologii, czyli jak uprawiana była teoria bytu w ponowożytności	47
2.1. Teoria bytu jako uogólnienie nauk szczegółowych i jako nauka szczegółowa	48
2.2. Teoria bytu jako ujęcie pojęciowe istnienia określonego	52
2.2.1. Neoscholastyczna teoria bytu	52
2.2.2. Ontologia kategorialna N. Hartmanna	55
2.2.3. Ontologia fenomenologiczna R. Ingardena	57
2.2.4. Ontologia jako teoria bytu aktualnego	61
2.3. Metafizyka „trwania” jako „intuicja zmienności bytu”	63
2.4. Byt jako „stawanie” i jako „bycie”	65
2.4.1. Byt jako „stawanie”. Metafizyka G W. F. Hegla	66
2.4.2. Ujęcie bytu w jego „byciu”. Ontologia egzystencjalna M. Heideggera	69
2.5. „Ogólna Ontologia jako Nauka o Istnieniu” S. I. Witkiewicza (Witkacego)	71

2.6. Inne formy uprawiania teorii bytu.....	74
3. Wielość ontologii jako wyraz relatywności teoretycznego ujęcia bytu (uwagi końcowe).....	76

ROZPRAWA TRZECIA

Czy i jak jest możliwa teoria istnienia i jego momentów?	78
1. Uwagi wstępne	78
2. Pytanie o warunki możliwości refleksji nad bytem	79
3. Teza o niemożliwości uprawiania ontologii i jej źródła	82
4. Czy poznanie jest możliwe? Wiedza teoretyczna a kwestia jej przedmiotowego statusu	84
5. Teoria bytu funkcją wiedzy o rzeczywistości jako przedmiocie działań jestestwa ludzkiego	90
6. Teoria istnienia i jego momentów jako transcendentálna i relatywistyczna formuła myślenia teoretycznego (uwagi końcowe).....	94

Część druga

ISTNIENIE I JEGO MOMENTY

Wprowadzenie	101
---------------------------	-----

ROZPRAWA CZWARTA

W poszukiwaniu zasady pierwszej, czyli w drodze do bytu jako określoności.

Od trwania do stawania	102
1. Uwagi wstępne	102
2. W drodze do bytu ($\tau\acute{o}$ $\acute{o}\nu$)	102
3. Byt jako zasada trwania.....	104
4. Idea świata podwójnego. Świat pozoru i świat istnienia rzeczywistego	111
5. Rzeczywistość jako zmiana i stawanie a pytania o zasadę pierwszą tego, co jest	117
6. Byt ($\tau\acute{o}$ $\acute{o}\nu$) jako horyzont i pojęcie graniczne myślenia ontologicznego (uwagi końcowe).....	121

ROZPRAWA PIĄTA

Istnienie a różnorodność momentów jego przejawiania się	123
1. Uwagi wstępne	123
2. Kanta destrukcja pojęcia bytu a pytanie o istnienie i jego pojęcie.....	125
3. To, co „jest”, czyli od bytu do „bycia”	128
4. Bycie a byt i problem istnienia.....	132
5. Istnienie a pytanie o jego określoność.....	137
6. Istnienie jako pojęcie graniczne refleksji ontologicznej	138
7. Co to znaczy, że istnienie daje się określić pojęciowo (uwagi końcowe).....	140

ROZPRAWA SZÓSTA

Istnienie a pytanie o jego określoność, czyli o byt jako „coś”	143
1. Uwagi wstępne	143
2. Istnienie i jego momenty. Spór o byt i jego ujęcie pojęciowe.....	144

3. Co to znaczy być bytem jako „coś”? Różnica jako moment konstytutywny istnienia w jego określoności.....	148
4. Byt jako układ. Transcendentny i immanentny status zasad konstytuujących pojmowanie istnienia jako bytu	151
4.1. Istnienie jako „coś” a zasada transcendentna konstytuująca różnorodność momentów istnienia jako byt	152
4.2 Różnorodność momentów istnienia jako warunek zasady konstytuującej byt jako „coś” ..	155
5. Byty złożone a pytanie o tzw. byty proste (uwagi końcowe)	157

ROZPRAWA SIÓDMA

Istnienie a byt i niebyt, nicność i nieokreślenie	159
1. Uwagi wstępne	159
2. „Nie” jako negacja i określenie a istnienie i jego momenty	160
3. Niebyt jako to, co „nie jest coś”	163
4. Nicność, czyli „nic-co jest-coś”, a istnienie czyste	169
5. Negacja istnienia czyli nieistnienie	173
6. Niebyt i nicność a nieokreśloność jako warunek zmienności i stawania (uwagi końcowe)	176

ROZPRAWA ÓSMA

Różnorodność momentów a kosmos i chaos istnienia	180
1. Uwagi wstępne	180
2. Kosmos jako formuła pojęciowego ujęcia różnorodności momentów istnienia	181
3. Struktura istnienia wobec relatywizacji logosu myślenia.....	183
4. Porządek trwania wobec zmienności momentów istnienia. Byt a problem „stawania”	186
5. Chaos a problem zmienności (stawania) momentów istnienia.....	190
6. Chaos istnienia a logos myślenia. Ontologia jako transcendentalne ujęcie nieskończonej różnorodności momentów istnienia (uwagi końcowe).....	195

ROZPRAWA DZIEWIĄTA

Momenty przejawiania się istnienia i ich ujęcie w strukturze pojęć transcendentalnych...	197
1. Uwagi wstępne	197
2. Świadomość bycia świadomego jako świadomość istnienia czyli bycia uświadamianego.....	198
3. Różnorodność momentów istnienia czyli byt jako coś wobec bycia świadomego	199
4. Ujęcie określoności istnienia ze względu na możliwość uznania w bycie.....	201
4. 1. Byty empiryczne	203
4.2. Przedmioty intencjonalne a pytanie o tzw. byty metafizyczne	204
4.3. Przedmioty intencjonalne a pytanie o tzw. byty możliwe i niemożliwe	205
5. Ujęcie momentów istnienia ze względu na zachodzące między nimi relacje	207
5.1. Różnorodność momentów istnienia jako warunek jakościowego ujęcia bytu	208
5.2. Ujęcie ilościowe momentów istnienia	210
5.3. Ujęcie momentów istnienia ze względu na relację przysługiwania, przyczynowości, celowości i wspólnoty	211

5.4. Ujęcie momentów istnienia ze względu na modalność.....	214
6. Byt a powinność a obowiązwanie. Wartość jako moment istnienia. Wartości a dobro.....	216
7. Formy istnienia jako próba uporządkowania różnorodności momentów istnienia (uwagi końcowe).....	219

Część trzecia

BYT EMPIRYCZNY I SPOSOBY JEGO ISTNIENIA

Wprowadzenie	223
---------------------------	-----

ROZPRAWA DZIESIĄTA

Istnienie a byty empiryczne. Byty materialne i byty inmaterialne jako przedmiot realizacji aktywności jestestwa ludzkiego	225
1. Uwagi wstępne.....	225
2. Doświadczenie a pytanie o byt.....	227
3. Działanie a doświadczenie zmysłowe i rozumienie czyli pytanie o byty empiryczne.....	233
4. Świadomość oporności cielesnej a pytanie o materię.....	236
5. Rozumienie a znaczenia jako byty inrealne. Status wartości.....	239
6. Byt empiryczny jako przedmiot realizacji aktywności jestestwa ludzkiego (uwagi końcowe)	243

ROZPRAWA JEDENASTA

Czasoprzestrzeń jako forma istnienia bytów materialnych	245
1. Uwagi wstępne.....	245
2. Czas i przestrzeń jako kategorie doświadczenia potocznego i próby ich teoretycznego ujęcia	245
3. Czas i przestrzeń jako kategorie autonomiczne i heteronomiczne wobec bytu materialnego. Przestrzeń jako niebyt; czas jako upływ trwania.....	246
4. Przestrzeń i czas jako transcendentale i aprioryczne formy zmysłowości.....	248
5. Czas i przestrzeń jako formy istnienia bytu materialnego.....	250
6. Przestrzeń matematyczna i jej wpływ na pojmowanie przestrzeni fizycznej.....	251
7. Czasoprzestrzeń jako moment bytowy materii (bytu materialnego) i warunek istnienia jestestwa ludzkiego (uwagi końcowe).....	252

ROZPRAWA DWUNASTA

Przestrzeń jako forma istnienia bytów inmaterialnych	257
1. Uwagi wstępne.....	257
2. Przestrzeń jako moment istnienia i realizacji znaczeń oraz kategoria rzeczywistości kulturowej.....	258
3. Kultura a problem jej rozciągłości. Znaczenia a ich przestrzenność.....	259
4. Przestrzeń jako znaczenie i jego funkcja w określaniu kultury jako układu znaczeń.....	266
5. Przestrzeń jako kategoria mitologiczna a przestrzeń jako obszar działania ludzkiego.....	270
6. Przestrzeń a problem kultur zamkniętych bądź otwartych.....	272
7. Znaczenie przestrzeni jako moment bytowy kultury (uwagi końcowe).....	274

ROZPRAWA TRZYNASTA

Czas jako moment istnienia kultury i jako kategoria kulturowa	275
1. Uwagi wstępne	275
2. Czas a problem zmienności.....	276
3. Kultura, jej zmienność i czas.....	279
4. Czas jako znaczenie a problem czasu mitologicznego i historycznego	280
5. Czas historyczny a problem statusu jego kategorii, czyli: przeszłości, teraźniejszości i przyszłości	286
6. Czas a problem historyczności.....	291
7. Czasoprzestrzeń kulturowa a problem form jej zmienności (uwagi końcowe).....	293

Część czwarta

BYT METAFIZYCZNY A JEGO UJĘCIE POJĘCIOWE

Wprowadzenie	299
---------------------------	-----

ROZPRAWA CZTERNASTA

Byty metafizyczne a możliwość ich teoretycznego ujęcia. Kwestia racji dostatecznej istnienia bytów empirycznych	301
1. Uwagi wstępne	301
2. Byty empiryczne i ich przypadkowość. Pytanie o rację istnienia bytów empirycznych.....	301
3. Byty metafizyczne a problem racji. Dlaczego istnieje „coś”, choć równie dobrze mogłoby nie istnieć?.....	305
4. Byty metafizyczne, sposoby ich istnienia i różne porządki ich uzasadnienia	307
5. Człowiek jako byt wobec innych bytów a kwestia zasadności istnienia bytów empirycznych w porządku bytów metafizycznych.....	311
6. Próby uzasadnienia istnienia bytów metafizycznych a kwestia ich zasadności (uwagi końcowe).....	313

ROZPRAWA PIĘTNASTA

Pytanie o absolut i granice jego zasadności. Istnienie a absolut	316
1. Uwagi wstępne	316
2. Możliwość ujęcia pojęciowego tego, co absolutne. Granice zasadności pytania o absolutność	317
3. Absolut jako trwanie, czyli zrealizowana doskonałość.....	319
4. Paradoks absolutu pojmowanego jako skończona doskonałość.....	322
5. Absolut jako doskonałość wobec nieskończoności i nieograniczoności.....	327
6. Absolut wobec pojęcia stawania i nieskończoności.....	328
7. Nieskończoność stawania jako nieskończoność różnorodności momentów przejawiania się istnienia, czyli nieskończoność poza bytem absolutnym.....	332
8. Absolutność istnienia jako nieskończona relatywizacja określoności (uwagi końcowe).....	334

ROZPRAWA SZESNASTA	
Bóg religii a absolut filozofii	336
1. Uwagi wstępne	336
2. Dwa sposoby myślenia: myślenie religijne i myślenie filozoficzne.....	337
3. Bóg religii jako uzasadnienie jestestwa ludzkiego w praktycznym sposobie bycia człowieka w istnieniu.....	341
4. Bóg chrześcijan czyli spotkanie religii i filozofii a bogowie mitozofii.....	346
5. Bóg teologów jako Bóg religii w granicach rozumu teoretycznego (uwagi końcowe).....	348
ROZPRAWA SIEDEMNASTA	
Człowiek jako byt metafizyczny	350
1. Uwagi wstępne	350
2. Uzasadnienie jestestwa ludzkiego w świadomości praktycznej. Człowiek jako byt religijny.	351
3. Dusza jako metafizyczne uzasadnienie jestestwa ludzkiego.....	355
4. Teoretyczne przesłanki zasadności wyróżnienia substancji duchowej i substancji materialnej	359
5. Świadomość jako moment jestestwa ludzkiego a pojęcie duszy.....	364
6. Świadomość istnienia a problem metafizyczności jestestwa ludzkiego (uwagi końcowe).....	366
ZAKOŃCZENIE.....	370
Bycie bytu a pytanie o sens, czyli człowiek wobec nieskończonej różnorodności istnienia ...	370
Indeks nazwisk	373
Contents	377
Содержание	383